

УДК 339.97:65.014.1

УПРАВЛІНСЬКІЙ СУПРОВІД ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

О. А. Сущенко

Запорізький національний технічний університет

вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя, 69063, Україна. E-mail: helen210376@gmail.com

Розглянуто процес організації управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Надано глумачення управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Визначено мету організації управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації. Виділено основні складові та функції, а також запропоновано етапи управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Обґрунтовано необхідність інформаційного забезпечення управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації та виділено його завдання. Окреслено коло завдань, що дозволяє вирішувати інформаційне забезпечення в процесі управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Ключові слова: управління, супровід, зовнішньоекономічна діяльність, глобалізація.

УПРАВЛЕНЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ И ЕГО ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Е.А. Сущенко

Запорожский национальный технический университет

ул. Жуковского, 64, г. Запорожье, 69063, Украина. E-mail: helen210376@gmail.com

Рассмотрен процесс организации управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий. Дано определение управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий. Определена цель организации управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий в условиях глобализации. Выделены основные составляющие и функции, а также предложено этапы управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий. Обоснована необходимость информационного обеспечения управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий в условиях глобализации и выделены его задачи. Определен круг задач, которые позволяют решать информационное обеспечение в процессе управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий.

Ключевые слова: управление, сопровождение, внешнеэкономическая деятельность, глобализация.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Останнім часом вплив глобалізаційних та інтернаціоналізаційних процесів на розвиток національних економік і суб'єктів господарювання постійно зростає на тлі очевидної тенденції подальшого їх нарощення та варіювання. В таких умовах зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) стає все більш значущою для соціально-економічного розвитку країн, визначає основні тренди такого розвитку, формування структури національного господарства та зовнішньоекономічних комплексів, а також трансформується на каталізатор економічного зростання країни та суб'єктів господарювання.

У господарській практиці сучасних підприємств зовнішньоекономічна діяльність є, мабуть, одним із найбільш складних видів діяльності, оскільки потребує аналізу значної кількості чинників зовнішнього середовища на локальному та глобальному рівнях, постійного контролю різних операцій та урахування специфіки зовнішніх ринків. Участь вітчизняних підприємств у зовнішньоекономічній діяльності стає особливо актуальною у період кризи.

Слід зазначити, що урахування особливостей реалізації ЗЕД в умовах глобалізації та системне узагальнення гео економічної специфіки її розвитку визначає вимоги до її управління та організації відповідного управлінського супроводу.

Відповідно до цього метою статті є визначення, обґрунтування необхідності та дослідження специ-

фіки управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств з означенням напрямів його інформаційного забезпечення в умовах глобалізації.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Процес організації управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств слід розглядати із системоутворюючих та впорядковуючих позицій, оскільки його здійснення забезпечує, перш за все, цілеспрямованість та послідовність розвитку діяльності підприємств у зовнішньоекономічній сфері.

Як і будь-який інший процес, супроводжуваний процес має певні параметри та складається із певної кількості дій, деяка сукупність яких за часовою ознакою може бути поєднана в етап процесу. Вказані дії виконують конкретні виконавці, що мають певні повноваження та несуть встановлену відповідальність за виконання дій та їх результат. Дії, що складають супроводжуваний процес, можуть бути виконані у певний проміжок часу, завершитися запланованим результатом і мати ресурсне підкріплення. Оскільки дії, що складають супроводжуваний процес, достатньо багато, а виконують їх різні фахівці у різні проміжки часу, то такі дії мають бути узгодженими, незважаючи на характер їх виконання (послідовний, паралельний або послідовно-паралельний) [1].

Стосовно можливості організації управлінського

супроводу певного процесу або діяльності слід враховувати необхідність наявності такої її властивості, як керованість. Н.Н. Сечко розглядає керованість як спроможність системи певним чином у заданому напрямі та часових межах реагувати на сигнали управління або на управлінський вплив. На масштаб керованості впливають фактори, пов'язані з характеристиками роботи, що виконується, суб'єктів управління, організації та процесу управління [2].

М.В. Рубцова визначає керованість як «якість керуючих та керованих суб'єктів та зв'язків між ними» [3]. У свою чергу В. Машкин трактує керованість як властивість системи управління, що відображає її спроможність своєчасно та без викривлень доводити управлінські команди до кожного працівника підприємства. Тільки у такому випадку діяльність всіх робітників підприємства буде спрямованою на досягнення спільного результату та всі вони будуть діяти узгоджено й злагоджено. Керованість – це основна властивість, що забезпечує цілісність діяльності [4].

Саме наявність керованості визначає можливість переходу системи з одного стану до іншого. З точки зору здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами, її управління та організації управлінського супроводу, основоположним є базування принципу керованості та характеристики управління як «процесу упорядкування у часі та просторі різнорідної діяльності у єдину координовану систему, орієнтовану на певний результат» [3].

У загальному вигляді процес управлінського супроводу будь-якої діяльності можна визначити як супроводжувачий процес, що характеризується певними параметрами, в ході якого забезпечується реалізація управлінських впливів відносно запланованого протікання основного процесу.

Відповідно до спрямованості даного дослідження визначимо управлінський супровід зовнішньоекономічної діяльності підприємств як сукупність певним чином скоординованих у часі та просторі ресурсозабезпечених комплексних управлінських впливів з оптимізації та підвищення ефективності здійснення та управління зовнішньоекономічної діяльності.

Метою такого управлінського супроводу є створення умов для ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства, забезпечення випереджувального реагування на зміни умов та факторів глобального зовнішнього середовища, вирішення основних завдань, що стоять перед системою управління ЗЕД підприємств.

Управлінський супровід зовнішньоекономічної діяльності підприємств включає в себе такі складові [5]:

- управлінську складову функціонування зовнішньоекономічної діяльності підприємств як системи високого рівня складності та організації;

- управлінську складову формування та функціонування системи управління ЗЕД підприємств;

- управлінські завдання розробки та реалізації стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

- управління персоналом, що відповідає за здійснення зовнішньоекономічних операцій та планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

- управлінські аспекти супроводу взаємодії підприємств з регіональними, державними та міжнародними органами регулювання ЗЕД.

Складність та багатоаспектність управлінських впливів, що формуються в рамках управлінського супроводу ЗЕД підприємств, визначають характерні риси не тільки безпосередньо системи управління ЗЕД підприємств, але й управління ЗЕД на всіх стратифікаційних рівнях. У загальному вигляді основні етапи та складові управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств представлено на рис. 1.

Як основні функції управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств слід виділити такі:

- виявлення проблем та протиріч функціонування системи управління ЗЕД підприємств;

- забезпечення ефективного здійснення всіх видів, форм і напрямів зовнішньоекономічної діяльності підприємств;

- здійснення підтримки процесу розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень;

- забезпечення результативної реалізації певних управлінських впливів на всіх етапах здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємства;

- супровід взаємодії системи управління ЗЕД підприємства із суб'єктами управління ЗЕД.

Значної уваги з точки зору забезпечення ефективності управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств потребують питання організації дієвої взаємодії й результативних відносин між його суб'єктами та завданнями. Якщо суб'єкти управлінського супроводу, а саме структурні управлінські підрозділи або окремі особи, що приймають управлінські рішення, прийняти за входи, а функціональні завдання, що вирішуються, за виходи, то управлінські впливи, що розробляються й реалізуються відповідно до управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємства будуть характеризувати відносини між його суб'єктами та завданнями.

Д. Кліланд з позицій системи в цілому виділяє відносини трьох категорій [6]:

- відносини передавальної функції, які визначено як фактичне виконання роботи в рамках функціонального завдання;

- відносини контуру контролю (безпосереднє керівництво, загальне керівництво, стикування функціональних завдань та особливі випадки стикування завдань), що визначають участь суб'єктів в реалізації оперативного управління та забезпеченні узгодженості діяльності різних суб'єктів, пов'язаних з відношенням фактичного виконання роботи в рамках даного функціонального завдання;

- відносини потоку вхід-вихід;

- координація завдань та особові випадки координації, що забезпечують необхідною вхідною інформацією суб'єктів співвідношенням фактичного виконання завдань;

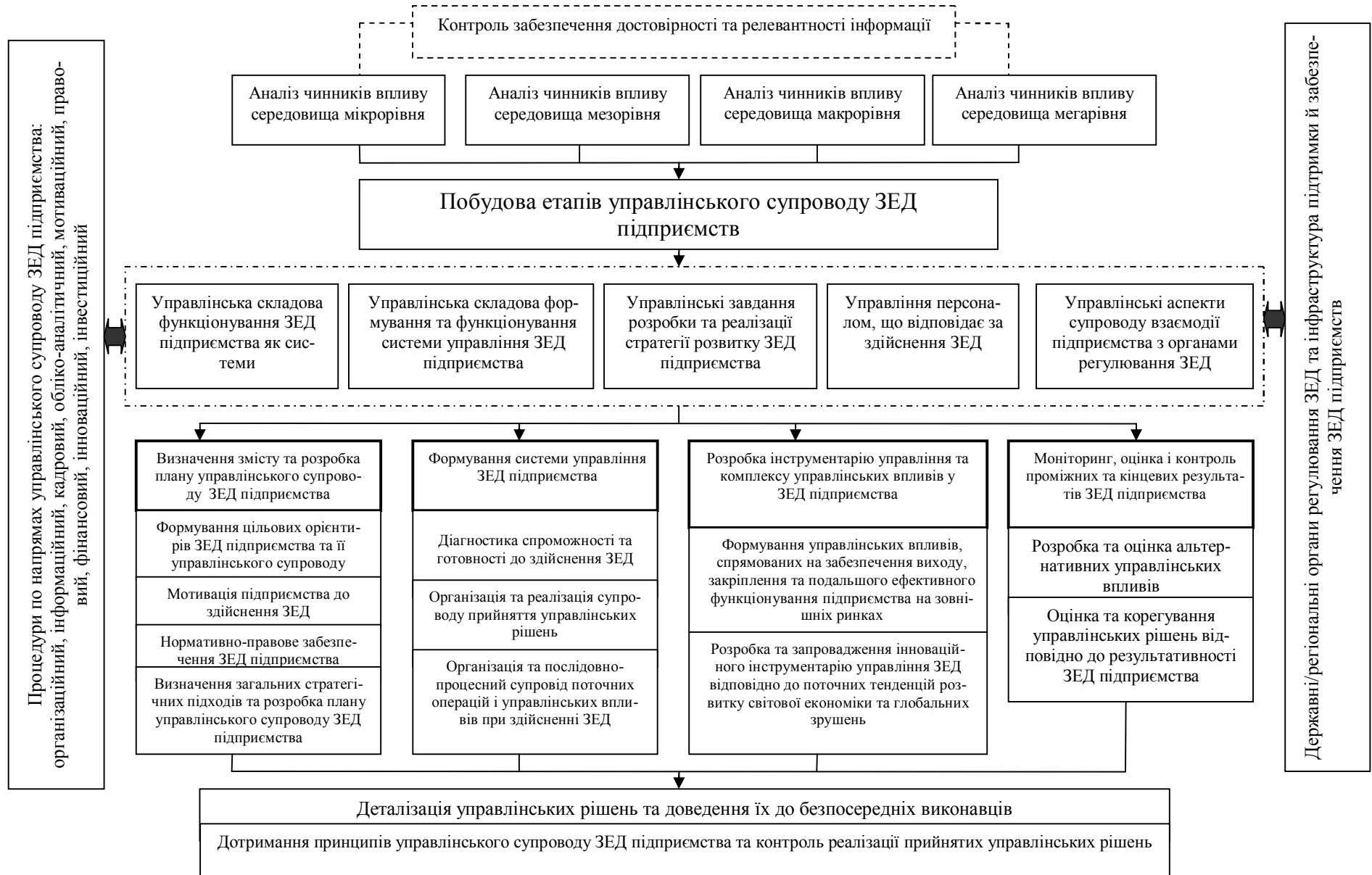

Рисунок 1 – Основні етапи та складові управлінського супроводу ЗЕД підприємств

повідомлення у вихідному результаті є обов'язковим, що забезпечує відповідного суб'єкта точною та своєчасною інформацією щодо результатів діяльності суб'єктів (виходах), пов'язаних з відношенням фактичного виконання завдання.

Очевидно, що наведені визначення деяких абстрактних відносин трансформуються в процесі організації та здійснення управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств у конкретні формулювання змісту подібних відносин, а їх сукупність буде визначатися специфікою зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється підприємством, конкретним зовнішнім ринком, на якому ця діяльність реалізується, масштабами та обсягом зовнішньоекономічних операцій.

Важливе значення для організації ефективного управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств має його інформаційне забезпечення. Таке забезпечення є важливим елементом управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств та потребує окремої уваги.

Сьогодні інформація стає стратегічним ресурсом всіх економічних суб'єктів, а найбільш економічний та соціальний успіх супроводжує тих, хто активно використовує сучасні засоби комп'ютерних та інформаційних комунікацій. Індустрія засобів зв'язку та передавання інформації, баз даних, інформаційно-аналітичних послуг та технологій формує динамічний багатомільярдний ринок, що зв'язує промисловість, науку, освіту та адміністративні структури в єдине взаємообумовлене інформаційне середовище.

Разом з тим, загальну структуру процесу інформатизації (збору, обробки та накопичення знань) можна представити як послідовність базових процедур:

- збір нової та пошук накопиченої у різних джерелах інформації відносно стану об'єктів, процесів та явищ, що вивчаються або використовуються;

- передача інформації від місця збору до місця обробки чи використання зі збереженням інформації в присутності перешкод;

- адаптація нових даних до наявних моделей, комплексна обробка інформації, розробка рішень та сценаріїв оптимальної поведінки;

- вдосконалення математичних моделей, розширення баз знань, експертних систем;

- створення технічних засобів та організація дистанційного доступу з будь-якого інтелектуалізованого робочого місця до накопичених банків знань та експертних систем;

- створення технічних і технологічних засобів обробки та збереження інформації;

- планування оптимальної системи додаткових вимірювань з метою вдосконалення моделей, контролю достовірності інформації, уточнення варіантів раніше прийнятих рішень;

- аналіз практичних результатів використання системи інформатизації, контроль ефективності, прогноз нових сфер обслуговування, діагностика якості роботи підсистем, передача знань у сфері освіти.

Щодо інформаційного забезпечення, то в цілому, воно розглядається як сукупність реалізованих рішень з обсягу, розміщення та форм організації ін-

формації, що циркулює в системі управління підприємством, а також методологія побудови баз даних [7, 8], а його призначення полягає у відображенні інформації, що характеризує стан керованого об'єкта та є основою для прийняття управлінських рішень [8, 9].

Інформаційне забезпечення включає сукупність єдиної системи показників, потоків інформації – варіантів організації документообігу; систем класифікації і кодування техніко-економічної інформації, уніфіковану систему документації, нормативну інформацію та масиви даних, що зберігаються в машині та на машинних носіях і мають різний ступінь організації [8, 9].

Систему інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств можна визначити як сукупність даних про цілі, стан, напрямки розвитку зовнішньоекономічної діяльності та оточуючого її середовища, що організована у взаємозалежних інформаційних потоках засобами систем баз даних і знань, які містять методи отримання, зберігання, пошуку, обробки й видачі даних користувачу [10].

Серед основних завдань, що дозволяє вирішувати інформаційне забезпечення, зокрема і в процесі управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств, виділяють такі [11]:

- однозначне представлення інформації в системі (на основі кодування об'єктів);

- організація процедур аналізу та обробки інформації з урахуванням характеру зв'язків між об'єктами (на основі класифікації об'єктів);

- організація взаємодії користувачів із системою (на основі екранних форм введення-виведення даних);

- забезпечення ефективного використання інформації в контурі управління діяльністю об'єкта автоматизації (на основі уніфікованої системи документації).

Інформаційне забезпечення управління складається з двох комплексів: позамашинне інформаційне забезпечення (класифікатори техніко-економічної інформації, документи, методичні інструктивні матеріали) та внутрішньомашинне інформаційне забезпечення (макети/екранні форми для введення первинних даних в ЕОМ або виведення результатуючої інформації, структури інформаційної бази: вхідних, вихідних файлів, бази даних тощо) [10].

Слід зазначити, що ефективне управління техніко-економічною інформацією в процесі інформаційного забезпечення можливе лише за умов її впорядкування та формалізації. Для цього виконують класифікацію та кодування інформації. Найчастіше використовують ієрархічну та багатоаспектну системи класифікації. У першому випадку відбувається розподіл об'єктів системи на підпорядковані, залежні класифікаційні угруповання, що деталізуються на кожному наступному щаблі класифікації. Це дозволяє легко побудувати зручну для логічної та арифметичної обробки систему, однак серйозним недоліком такого методу класифікації є негнучкість класифікаційної схеми, обумовлена фіксованим вибором ознак класифікації.

Багатоаспектна система класифікації використовує паралельно декілька незалежних ознак як підс-

таву класифікації. Фасетний тип багатоаспектних систем використовується для створення незалежних класифікаційних угруповань, дескрипторний – формує опис об'єкту і дає приналежність цього об'єкта до класу, групи тощо. Перевагою даної системи є значна ємність системи та високий ступінь гнучкості, недоліками є складність структури та низький ступінь заповнювання системи.

При організації інформаційного забезпечення управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств використання ієрархічного методу класифікації є більш доцільним через відносну стабільність ознак та комплексу завдань, використання ж багатоаспектної системи необґрунтовано підвищить складність системи без надбання переваг, властивих такому типу класифікації. Остаточну формалізацію інформації проводять шляхом кодування, тобто через присвоєння умовних позначок об'єктам і класифікаційним групам відповідно до системи кодування.

Одним з найважливіших аспектів, що стосуються розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, є створення та експлуатація інформаційних ресурсів. Інтеграція у світовий інформаційний простір, окрім існування надійно функціонуючого телекомунікаційного середовища, передбачає, у першу чергу, надання, як для світового суспільства, так і для внутрішнього використання, власних інформаційних ресурсів. Розвиток таких ресурсів знижує навантаження на зовнішні канали зв'язку, оскільки при нормальному функціонуванні мережі основні інформаційні потоки мають бути внутрішніми, а не зовнішніми.

Окреме місце у розвитку інформаційних ресурсів та інформаційних систем займають наступні дії:

створення розвинутої системи інформаційної підтримки діяльності органів влади та місцевого самоуправління;

створення єдиної системи нормативно-правових баз даних у складі інформаційно-правового простору держави.

Як свідчить практика розвитку інформаційних систем, створити єдиний інформаційний простір без участі органів державної влади вкрай складно. Тому державні та регіональні адміністрації мають виступати в цій сфері силою, що організовує, консолідує та спрямовує, а не обмежується завданням створення власної локальної інформаційної системи.

ВИСНОВКИ. Очевидно, що для ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств та організації її результативного управлінського супроводу необхідно створення адекватної інформаційної системи, що моделює стан керованого об'єкта та його поведінку у різних ситуаціях. Функціонування такої системи в сучасних умовах поширення глобалізаційних процесів і підвищення рівня складності комунікаційної взаємодії між суб'єктами господарювання в рамках управлінського супроводу ЗЕД підприємств має базуватися не тільки на новітніх інформаційних технологіях, а й на активному впровадженні інноваційного інформаційно-комунікаційного інструментарію.

В умовах формування постіндустріальної еконо-

міки, бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та цілеспрямованого інформаційно-комунікаційного інструментарію у підприємства виникає об'єктивна необхідність координації комунікаційної взаємодії із зарубіжними партнерами та споживачами при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. З розвитком комунікаційних та інформаційних технологій споживач як об'єкт впливу стає все більш доступним на індивідуальному рівні. При цьому час, потрібний для впливу на ринок різних комунікаційних інструментів, змінюється у дуже широкому діапазоні. Так, окремі інструменти отримують достатньо швидку реакцію з боку ринку, в той час як інші характеризуються реверсованим ефектом, який складно ізолювати від інших та виміряти, але який діє протягом більш пролонгованого періоду часу. У даному випадку особливого значення набувають нові форми, канали та технології комунікаційного впливу, використання та управління якими дозволить підвищити ефективність конкретного комунікаційного інструментарію та розширити часовий інтервал його прояву.

В умовах здійснення підприємством зовнішньоекономічної діяльності у глобальному зовнішньому мультисередовищі ефект від реалізації комунікаційного інструментарію не завжди повною мірою відповідає стандартним кривим реакції сегментів ринку на конкретні види комунікацій, що використовує підприємство. Час та характер реакції можуть залежати як від виду комунікації, так і від характеру комунікаційного впливу.

У цілому, формування комплексу управлінських впливів та відповідного інформаційно-комунікаційного та іншого інструментарію управління має базуватися на комплексній схемі управління ЗЕД підприємства, що координує функціонування всіх підрозділів та фокусує їх на вирішення основних питань, що забезпечують досягнення кінцевого результату. Слід також враховувати, що впровадження управлінського супроводу ЗЕД підприємства має бути безпосереднім чином узгоджено та скоординовано зі змінами в організаційній структурі управління підприємством та системі управління його зовнішньоекономічною діяльністю. Результатом управлінського супроводу зовнішньоекономічної діяльності підприємств має стати її перспективний розвиток та, як наслідок, підвищення ефективності та рівня конкурентоспроможності підприємства у глобальному зовнішньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цикличное развитие мировой экономики и концептуальные основы формирования стратегии опережающего инновационного развития Украины / И.Р. Бузько, Е.А. Сущенко, А.А. Наден // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – № 5. – С. 336–340.
2. Сечко Н.Н. Роль кадрового менеджмента в инновационных процессах // Социологическая наука и современность: тезисы Международной научной конференции, 2 октября 2002 г. – Мн.: ИСПИ, 2002. – С. 25–28.
3. Рубцова М.В. Управляемость как основопола-

гающая социолого-управленческая категория // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 320. – С. 53–57.

4. Mashkin V. Ключевые свойства системы управления [Электронный ресурс] // Электронный журнал: Управление предприятием. – 2011. – № 3(3). – Режим доступа : www.consulting1c.ru.

5. Сущенко Е. А. Организация управленческого сопровождения внешнеэкономической деятельности предприятий региона // Вузовская наука – региону: материалы XI Всероссийской науч.-техн. конф., 26 февр. 2013 г. – Вологда: ВоГТУ, 2013. – С. 137–138.

6. Клиланд Д. Системный анализ и целевое управление; пер. с англ.; под ред. И.М. Верещагина. – М. : "Сов. Радио", 1974. – 280 с.

7. Управление информационными ресурсами: 17-модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации" / В.В. Годин, И.К. Корнеев

[модуль 17]. – М.: "ИНФРА-М", 2000. – 352 с.

8. Информационные технологии управления: учеб. пособ. / Под ред. Ю.М. Черкасова. – М.: "ИНФРА-М", 2001. – 216 с.

9. Информационные технологии управления: учеб. пособ. для вузов / Под ред. проф. Г.А. Титоренко. – М.: "ЮНИТИ-ДАНА", 2003. – 439 с.

10. Принципові основи формування системи інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства / О.А. Сущенко, Є.С. Твердохлеб // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2010. – № 12 (154). – С. 191–198.

11. Проектирование информационных систем: учеб. пособ. / В.И. Грекул, Г.Н. Денищенко, Н.Л. Коровкина. – М.: Интернет-Ун-т Информ. технологий, 2005. – 304 с.

THE ADMINISTRATIVE ACCOMPANIMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISES AND ITS INFORMATION SUPPORT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

E. Sushchenko

Zaporozhye National Technical University

vul. Zhukovskogo, 64, Zaporizhzhya, 69063, Ukraine. E-mail: helen210376@gmail.com

The process of organization of administrative accompaniment of foreign economic activity of the enterprises is considered. The definition of the administrative accompaniment of foreign economic activity of the enterprise is proposed. The main goal of the administrative accompaniment of foreign economic activity of the enterprise in the context of globalization is defined. The basic stages, components and functions of the administrative accompaniment of foreign economic activity of the enterprises are determined. The necessity of information support of the administrative accompaniment of foreign economic activity of enterprises is grounded, its main tasks are highlighted. The set of tasks that information support allows to solve in the process of organization of administrative accompaniment of foreign economic activity of the enterprises is defined.

Key words: management, accompaniment, foreign economic activity, globalization.

REFERENCES

1. Buzko, I.R., Sushhenko E.A., Naden, A.A., (2007), "Cyclical development of the world economy and the conceptual basis for the formation of advanced innovative development strategy of Ukraine", *Visnik Ternopil's'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universitetu*, no.5, pp. 336–340.

2. Sechko, N.N., (2002), "The role of human resource management in the innovation process", *Sociologicheskaja nauka i sovremennost: Mezhdunarodnaja nauchnaja konferencija*, Minsk, 2 October 2, 2002, pp. 25–28.

3. Rubcova, M.V., (2009), "Manageability as a fundamental sociological and managerial category", *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 320, pp. 53–57.

4. Mashkin, V., (2011), "Key properties of the control system", *Jelektronnyj zhurnal: Upravlenie predprijatiem*, no. 3 (3), available at: www.consulting1c.ru, (accessed September 16, 2014).

5. Sushhenko, E.A., (2013), "Organization of the administrative support of foreign economic activity of enterprises in the region", *Vuzovskaja nauka – regionu: materialy XI vserossijskoj nauch.-tehn. konf.*, Vologda, pp. 137–138.

6. Kliland, D., (1974), *Sistemnyj analiz i celevoe upravlenie* [System analysis and targeted management], ed. by I.M. Vereshagina, Sov. Radio, Moscow, Russia.

7. Godin, V.V., Korneev, K., (2000), *Upravlenie informacionnymi resursami, 17-modul'naja programma dlja menedzherov "Upravlenie razvitiem organizacii"* [Information Resources Management: 17-modular program for managers "Management of the organization"], INFRA-M, Moscow, Russia.

8. *Informacionnye tehnologii upravlenija: ucheb. posob* [Information Technology Management: A tutorial], (2001), ed. by Ju.M. Cherkasova, INFRA-M, Moscow, Russia.

9. *Informacionnye tehnologii upravlenija: ucheb. posob. dlja vuzov* [Information Technology Management: a tutorial], (2003), ed. by G.A. Titorenko, JuNITI-DANA, Moscow, Russia.

10. Sushhenko, O.A., Tverдохлеб, Є. S., (2010), "Fundamental principles of formation of information system of foreign trade activities engineering company", *Visnik Shidnoukraïns'kogo nacional'nogo universitetu imeni Volodimira Dalja*, no. 12(154), pp. 191–198.

11. Grekul, V.I., Denishenko, G.N., Korovkina, N. L., (2005), *Proektirovanie informacionnyh sistem: ucheb. posob* [Information systems design: a tutorial], Internet-Un-t Inform. tehnologij, Moscow, Russia.

Стаття надійшла 29.01.2015.